

UČITEL ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ A VÝUKOVÉ MATERIÁLY

TECHNICAL EDUCATION TEACHER AND STUDY MATERIALS

LENKA PELCEROVÁ

Resumé

Mimořádný zájem zaujímají odborné studie zabývající se nejvhodnějšími technikami, které mohou budoucí učitelé využít ve svých třídách ke konstruktivní reflexi dynamických trendů v oblasti vědy a informačních technologií. Především pro výuku odborných předmětů je reakce na volbu vhodných trendů v oblasti techniky a informačních technologií rozhodující pro kreativní, interaktivní a celkově úspěšné vedení hodin.

Abstract

There is an extraordinary interest in expert studies about the most appropriate techniques that future teachers might use in their classrooms to engage constructively with dynamic trends in a field of science and information technology. Especially for of science and technical subjects, the response to the need of appropriate form of education and for reflection of actual trends, is crucial for creative, interactive and finally successful lecture leading.

ÚVOD

V každém okamžiku své pedagogické činnosti se učitel může ocitnout v situaci, které je pro něj nová, nepředpokládaná, neurčitá. Pak musí využívat a kombinovat všechny své dosavadní znalosti a dovednosti, řešit problémy, vyzkoušet nové postupy, postupovat nekonformně- musí využít všechnu kreativitu, které je schopen a současně vést ke kreativitě své žáky.

V tomto ohledu narážíme na známý fakt o nutnosti profesního rozvoje učitelů. Není tomu ani jinak u učitelů odborných předmětů. Být učitelem znamená umět citlivě reagovat na školní situace, navrhovat a realizovat optimální strategie vzdělávání. Od středoškolských pedagogů jako vzdělavatelů mladistvých se především očekává pedagogická způsobilost. Každý středoškolský pedagog by si měl uvědomit, zda jeho pedagogické dovednosti, schopnosti a kompetence jsou dostačující a průkazné v rámci vzdělávacího procesu, a zda má svým studentům stále co nabízet. Pojetí profese středoškolského učitele nelze zužovat na oblast profesních znalostí, ale zahrnuje také oblast dovedností, schopností, postojů a praktických zkušeností. Pedagogické schopnosti, dovednosti a kompetence učitelů jsou nezbytnou součástí efektivního vzdělávacího procesu, proto je důležitý jejich neustálý rozvoj.

Cílem příspěvku je zdůraznit skutečnost, že být učitelem znamená celoživotní vzdělávání a ovládnutí mnoha dovedností, které se v průběhu let výrazně mění. Proto je potřebné naučené a zažité pedagogické schopnosti, dovednosti a kompetence neustále rozvíjet.

Dotazník zjišťující informaci o tom, do jaké míry pedagogové středních škol reflektují a rozvíjí své schopnosti, dovednosti a kompetence.

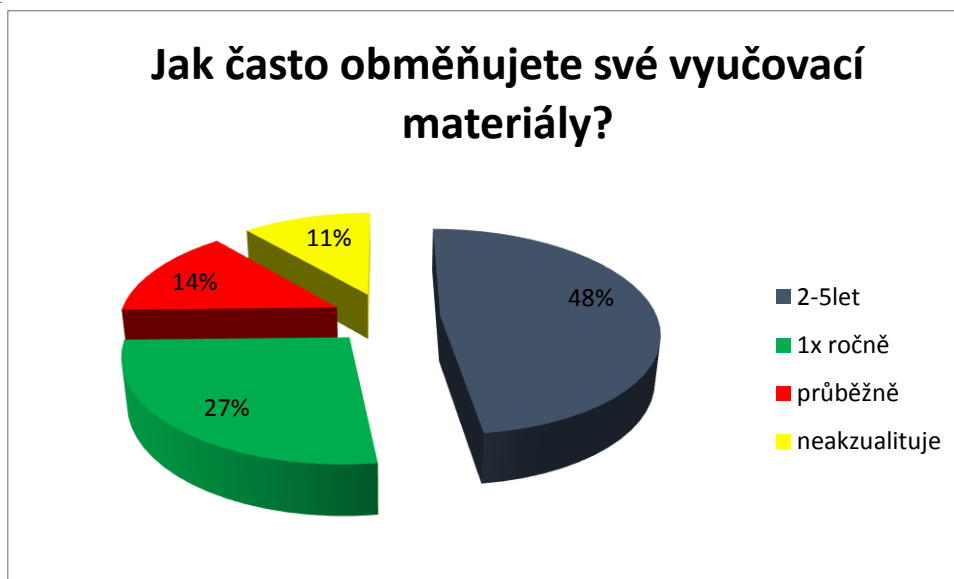
Dotazník, který byl použit jako průzkumná metoda, byl anonymní. Respondenti měli uvést pouze pohlaví a délku praxe. Dotazník obsahoval 20 otázek zaměřených na pedagogické schopnosti, dovednosti a kompetence. Respondenty byli pedagogové středních škol a byli vybíráni náhodně. Anonymní dotazník byl předán 80-ti pedagogickým pracovníkům výše uvedených středních škol, vráceno a vyhodnoceno bylo 71 dotazníků. Z dotázaných vyučujících byla nadpoloviční většina, konkrétně 85% žen, což potvrzuje i samotný fakt feminizace ve školství. Podle délky pedagogické praxe měla největší zastoupení skupina pedagogů s 11-15

letou pedagogickou praxí (30%), za nimi následuje skupina pedagogů s 21 a víceletou pedagogickou praxí (25%), 6-10 letou pedagogickou praxí (22,5%), 16-20 letou pedagogickou praxí (12,5%), 0-5 letou pedagogickou praxí (10%).

Na dotaz „Co Vás motivovalo k volbě Vaší profese?“ odpovídali dotazovaní, že největší motivací k volbě pedagogické profesní dráhy je možnost práce s mladými lidmi, kterou uvedlo 46% dotázaných, rodinná tradice sehrála roli pro 28% respondentů, 22% uvedlo jako zásadní faktor nutný k danému rozhodnutí pracovní podmínky a 4% z celkového počtu dotázaných nedokážou posoudit důvody, které vedly ke zvolení zmíněné profese.

Mezi didaktické prostředky patří mimo jiné učební pomůcky a didaktická technika, jejichž používání při vhodném výběru, načasování a prezentaci podporuje efektivitu výchovně vzdělávacího procesu. Jak uvádí Miklošiková (2010) aplikací učebních pomůcek jsou vytvářeny vhodné podmínky pro intenzivnější vnímání probíraného učiva, poněvadž optimální vnímání učební látky znamená klíč k úspěšnému studiu. Na otázku „Jaké materiální didaktické prostředky využíváte nejčastěji ve výuce?“ měli učitelé napsat 3 nejčastěji užívané učební materiály. Všichni z dotázaných pedagogů jako učební materiál používají učebnice. Z toho 86% pedagogů dalo učebnice na první místo. Jako druhý učební materiál nejčastěji volili knihy pak internet, interaktivní tabule, pracovní sešity, dvd přehrávač a jiné. Otázku „Jak často obměňujete své vyučovací materiály?“ (graf č. 1) zodpověděli pedagogové následovně: 48% pedagogů obměňuje své vyučovací materiály 1x za 2 až 5 let, 27% dotázaných aktualizuje své materiály 1 ročně, 14% aktualizuje vyučovací materiály průběžně a zbylých 11% pedagogů své materiály neaktualizuje.

Graf č. 1

Uspořádání skupinové formy práce ve výuce vyžaduje od učitele učinit řadu rozhodnutí, která se týkají logiky jeho organizace. Nejdůležitější je stanovit skupině také cíle, aby o ně usiloval každý člen a vnést do jejich individuálního snažení kooperaci. Na otázku „Využíváte ve výuce skupinové formy práce?“ (graf č. 2) odpovědělo 32% vyučujících, že skupinové formy práce vůbec nevyužívá, 52% je zařazuje občas, zbylých 16% je využívá v rámci vzdělávacího procesu často.

Graf č. 2

Na otázku „Využíváte škálu různých metod pro rozvoj konkrétních pedagogických dovedností?“ (graf č. 3) odpovědělo 44% z celkového počtu dotazovaných, že k rozvíjení konkrétních pedagogických dovedností využívá spolupráci s kolegy, 30% ji zvyšuje vyhledáváním a četbou odborné literatury, oblíbeným způsobem k rozvoji dovednosti je v 15% účast na vzdělávacích kurzech a seminářích, nejméně vyhledávaným způsobem je účast na konferencích (11%).

Graf č. 3

Na dotaz „Jakým způsobem se zajímáte o názor studentů na průběh a styl Vaší výuky?“ odpověděli učitelé následovně: formou diskuze 32%, 18% vyučujících získává zpětnou vazbu od studentů formou individuálního rozhovoru, 15% využívá k tomuto šetření dotazníkovou metodu a 35% vyučujících se studenty zpětnou vazbu vůbec neudržuje.

Kázeň představuje pořádek, který jde ruku v ruce s efektivitou výchovně vzdělávacího procesu. Dovedné vyučování je jádrem prosazování kázně. Každý učitel má zpravidla jinou stupnici pro posuzování nežádoucího chování, zkušený učitel je schopen zachytit i velmi jemné signály, které mohou napovídat o tom, že za projevem chování je příčina hodná pozornosti.

Většina dotázaných má potíže s chováním studentů ve výuce, z toho 58% vnímá nežádoucí chování studentů občas v průběhu výuky, zatímco 11% velmi často a 16% často. Problémy s nevhodným chováním studentů nemá 15% vyučujících.

Studenti jsou často pasivními objekty hodnocení, ideálně by se na něm měli podílet. Při odpovědích na otázku „Rozvíjíte dovednost studentů hodnotit vlastní výkony prostřednictvím sebehodnotících činností?“ měli pedagogové na výběr odpovědi ano, občas, ne. Dovednost studentů hodnotit vlastní výkony prostřednictvím sebehodnotících činností rozvíjí 11% vyučujících a občas 32%. 65% dotázaných tuto dovednost nerozvíjí.

Na otázku „Co Vás při Vaší práci nejvíce omezuje?“ je pro 48% dotázaných pedagogů největším problémem, který je doprovází při výkonu jejich profese nemotivovanost a nedisciplinovanost studentů, 29% obtížně snáší časový tlak. Pocit, že společnost nedoceňuje práci učitele má 14% dotázaných a 9% vyučujících trápí nevhodné pracovní podmínky.

Kompetence učitele je pojímána jako soubor dovedností a dispozic, kterými má být učitel vybaven k efektivnímu vykonávání své profese. 35% vyučujících hodnotí jako nejvýznamnější kompetenci komunikativní a 25% kompetenci sociální. 14% dotázaných se přiklání k souboru kompetencí dle ŠVP. Pro 9% jsou zásadní kompetence předmětové týkající se znalosti oboru, 9% za základ k efektivnímu vyučování shledává kompetenci k řešení problémů. Nejméně byly uváděny kompetence pedagogická a psychodidaktická.

ZÁVĚR

Nejčastěji používanou metodou učitelů jsou samotné učebnice a z výzkumu vidíme, že právě obměna učebnic a výukových materiálů neprochází častou obměnou. Z toho můžeme sledovat jistou rigiditu ve smyslu inovace vzdělávání a reflexe posledních trendů. Když k tomu přidáme hodnocení, že většina učitelů využívá jako zdroj vzoru pro realizaci vyučovacích hodin vlastní zkušenost z doby kdy byli sami žáci (Kyriacou,2004), musíme hledat takový způsob motivace učitelů, kterým docílíme aktivnější přístup k inovaci jejich výuky. Mezi učiteli je mnoho rozdílů v tom, kolik času, energie a úsilí jsou ochotni věnovat reflexi vlastních pedagogických dovedností, jejich hodnocení a zlepšování. Rozvoj pedagogických dovedností závisí také na motivaci učitele (Kyriacou,2004). Jak vidíme na současném příkladu grantové dotace učitelům, kteří budou aktivně tvořit a realizovat nové, kvalitní a interaktivní metody výuky na základních a středních školách, jeví se tato forma jako nejefektivnější. Na školách, kde se program realizuje, je zapojení kantorů až z 80ti procent.

Z hlediska kompetencí učitelů je zajímavé sledovat skutečnost, že samotní učitelé dávají výrazně přednost kompetencím osobnostním před kompetencemi danými jejich vzděláním v oboru i kompetencemi pedagogickými a psychodidaktickými. V této souvislosti je potřebné začít zjišťovat příčinu, zvláště potom způsob jakým jsou vedeny odborné pedagogické přípravy těchto učitelů.

Není to jenom vzdělávání, kde se hledají efektivnější případně alternativní modely práce a řízení. Tento přístup vyžaduje cestu celoživotního vzdělávání, projasňování a ověřování metod. Kdo není schopen nebo nemá vůli sledovat vývoj ve svém oboru a kdo nemá vůli kultivovat své životní obzory, neměl by nejenom o učitelské dráze uvažovat, ale ani na ni vstupovat.

LITERATURA

- BELZ, H., SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha. 2001, 376 s. ISBN 80-7178-479-6.
- KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha. 2004, 155 s. ISBN 80-7178-965-8.
- MIKLOŠÍKOVÁ, M. *Učební pomůcky ve vysokoškolské výuce*. Banská Bystrica. 2010 488 s. ISBN 978-80-557-0071-7.

PETTY, G. 2004. *Moderní vyučování*. Praha. 2004, 380 s. ISBN 80-7178-978-X.

ŠVEC, V. a kol. *Cesty k učitelské profesi: utváření a rozvíjení pedagogických dovedností*. Brno. 2002 306 s. ISBN 80-85118-99-8

Kontaktní adresa

Lenka Pelcerová, Mgr.

Doktorand PdFUP v Olomouci

Žižkovo nám. 5, 77140 Olomouc

Tel. : 00420731248906

Email : lenkapelcerova@seznam.cz